Türk Kültürü Dergisi Sayı 301 - Mayıs 1988

Sadri Maksudi'nin Milliyetçiliği

Ahmet Ercilasun

Sadri Maksudi'nin "Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları"nı 15 yıl kadar önce okumuştum. O zamandan bugüne kadar sadece müsbet bir intiba ve hayal meyal bazı fikir kırıntıları idi. 15 yıl sonra eseri tekrar okuyunca, Sadri Maksudi'nin, en çapraşık zannedilen mes'eleleri nasıl vazıh bir şekilde ortaya koyabildiğine hayret ettim. Sonra da düşündüm ki bazı temel kitaplar, bir defa okunup bir tarafa atılmamalı; zaman zaman tekrar okunmalıdır. İşte Sadri Maksudi'nin eseri böyle temel kitaplardan biridir.

Sadri Maksudi'nin ruhundaki milliyetçilik tohumları, esir bir Türk ülkesinde, Kazan'da, henüz kendini bilmeğe başladığı 16-17 yaşlarında yeşermeğe başlamıştır. Kazan Türklüğü, Türk milletinin yaşama gücünü en iyi gösteren örneklerden biridir. Biz uzaktan, bugün Sovyetler Birliği içinde kalmış Türklerin hepsinin sanki aynı zamanda bu esaret hayatına düştüklerini zannederiz. Hâlbuki Batı Türkistan'ın esaret hayatı 100-150 yıllıktır. Kazan ise 1552 tarihinde Rus istilâsına uğradı. Yani bundan tam 435 yıl önce. İşte şâyân-l hayret olan ve Türk milletinin yaşama gücünü gösteren hadise budur. Dört asrı aşkın bir zamandan beri esaret altında olan İdil-Ural Türklüğü, milliyetinden hiçbir şey kaybetmemiştir. Geçen asrın sonlarında ve bu asrın başlarında, tesirleri Türkiye'ye kadar uzanan Türkçülük hareket ve fikirleri Kazan ve civarında kendisini gösterdiği gibi, bugün de aynı bölgedeki Türkler millî dil, kültür ve tarihleri üzerinde milliyetçi bir ruh ve heyecanla çalışmaktadırlar. Bunu, bir süre önce Taşkent'e yaptığım seyahatte Kazanlı münevver Türkologlarla konuşarak bizzat müşahede ettim.

Zaten Sadri Maksudi'nin üzerinde durduğu en mühim fikirlerden biri de, milliyetçiliğin sosyolojik bir vâkıa olduğu, bu sosyolojik vâkıanın da biyolojik temellere dayandığı fikridir. Sadri Maksudi'ye göre, uzak mazide bir devlet hayatı içinde uzun müddet yaşayan bir millet, sonradan esarete düşse dahi, eğer belli bir bölgede yeterli nüfusa sahip olarak yaşıyorsa, bu biyolojik ve sosyolojik kanun gereği, asla kimliğini kaybetmez. Hatta millî kültür eserleri yok edilse, millî dili şehirlerden ve yazılı eserlerden çıkarılıp köylere sürülse bile günün birinde kendini bulur; asimile edildiği zannedilen topluluğun birden bire bir millet olarak ortaya çıktığı görülüverir.

Sadri Maksudi'nin anlattığı Çek milletinin macerası bu bakımdan son derece ilgi çekicidir. 1620'de Bela Gora'da Almanlara yenilen Çeklerin bütün asilleri ve aydınları imha edildi. Çek dilinde yazılmış bütün kitaplar yakıldı, kütüphaneler yıkıldı. Çek dilinde eser neşretmek yasaklandı. 40.000 Çek aydını vatanım terk etmek zorunda kaldı. Resmî dil ve öğretim dili Almanca oldu. Şehirlerde yaşayan Çekler Çekçeyi unuttular; Almanca konuşmağa ve Almanlaşmağa başladılar. Çekçe, sadece uzak köylerde konuşulan bir dil haline geldi. 1620'lerden 1800'lere gelindiğinde artık Çekler Almanlaşmış sayılıyordu. Fakat 19. asırda Çek milleti yeniden doğdu. Çekçeyi unutan Çek münevverleri kendi dillerini yeniden öğrendiler. Halk edebiyatından ve atasözlerinden Çekçe, yeniden bir edebî dil haline

getirildi. Zamanla bütün münevverleri saran Çek olma şuuru, bugünkü Çekoslovakya'yı meydana getirdi.

Sadri Maksudi Fin ve Yahudi örneklerini de çok dikkat çekici vâkıalar olarak anlatır. Üstelik Yahudiler ülkelerinden ayrılmış ve dünyanın her tarafına dağılmışlardı. Aradan da öyle 200 yıl değil 2000 yıl geçmişti. Dilleri konuşulan bir dil de değildi artık. Sadece dinî eserlerde ve dualarda kalmış bir dildi. Bu millet de 20. asırda yeniden doğdu. Dünyanın gözü önünde, 2000 yıl sonra, benim dediği topraklara sahip oldu. İşte Sadri Maksudi bütün bu vâkıaları, biyolojik ve sosyolojik kaynağa dayanan milliyet duygusunun asla ölmeyeceğine misal olarak anlatır. Bugün yaşasaydı, İran Türklüğü içinde bir edebiyatın doğmakta oluşunu da şüphesiz Çek örneğine benzetirdi. Yıllarca kendi dillerinde öğrenim görmesi, eser neşretmesi yasaklanmış olan İran'daki Azeri Türk aydınları, 1978'den beri. Tıpkı 19. asırdaki Çek aydınları gibi, halk şiirlerini, manilerini, atasözlerini, destanlarını toplayıp neşretmekte; millî dil sevgisini, millî duyguları işleyen şiirler ve eserler yazmakta; gazeteler ve dergiler çıkarmaktadır. Bu dergiler, şu son 5-10 yıl içinde henüz birkaç binlik bir tirajda iseler de yarın İran'da millî Türk dilinin bütün İran Türklüğünü ihata eden bir öğretim ve yazı dili olacağı muhakkaktır.

Sadri Maksudi'nin içinde büyüdüğü Kazan Türklüğü de geçen asrın sonlarında böyle bir millî uyanışa sahne oluyordu. Bilhassa Kırım'da İsmail Gaspıralı'nn çıkardığı Tercüman gazetesi İstanbul'dan Azerbaycan'a, Kazan'a, Türkistan'a ve Batı Sibirya Tatarlarına kadar ulaşıyor, okunuyor; İstanbul ağzına dayanan edebi bir Türk dili, bütün Türk dünyasının müşterek yazı dili olma yolunda ilerliyordu. Bolşevik ihtilâlinin getirdiği neticeler olmasaydı, bugün bütün Türk dünyasında ortak bir edebî dil belki de zuhur etmiş olacaktı

Sadri Maksudi henüz 20 yaşlarında iken İsmail Gaspıralı ile tanışmış, 1901-1906 arasında, Paris'te tahsilde bulunduğu yıllarda Tercüman'a yazılar göndermişti. 1906'dan 1918'e kadar Sadri Maksudi, Rusya'daki Türklerin hürriyet ve istiklâl mücadelesi içinde önemli vazifeler yüklenir. Bu tarihlerde Rusya'daki bütün Türklerin temsilcilerinin katıldığı kongrelerde, ileri gelen Türk aydınları arasında o da vardır. Bilhassa Rus Meclisi Duma'da ve çeşitli toplantılarda Türklerin haklarını müdafaa eden nutukları dalga dalga Türk âlemine yayılmıştır. Bakınız, iktidarda bulunan Kadet Partisi kongresinde 1917 yılında, Birinci Dünya Harbinin sulh şartları görüşülürken aynı partinin mensubu olan Sadri Maksudi nutkunda ne diyor:

"Beyler, Rusya'da siyasî hayat başladığı günden beri, biz Müslümanlar, gerek Teşriî Meclis'te, gerek Belediye Meclisleri'nde, her zaman inkılâpçı partilerle ve bilhassa Kadet Partisi ile birlikte hareket ettik. Muhtemelen bu, istikbalde de böyle olacaktır. Onun için sizler Rusya Müslümanlarının görüşlerine ve arzularına ehemmiyet vermelisiniz. İnkılâpçı partiler ve Kadet Partisi geçmişte Müslümanların yardımına nasıl muhtaç olmuşsa, gelecekte de şüphesiz muhtaç olacaklardır. Siz: "Artık iktidarı elde ettik, Parti ve grupların desteğine muhtaç değiliz" düşüncesinde olmayınız. Gelecekte Müslümanların efkârı umumiyesine dayanmağa muhtaç olmayacağınızı zannetmeyin.

"Beyler, biz Müslümanlar biraz evvel Rodiçef'in İstanbul ve Boğazlar hakkında söylediği sözler üzerine, sizleri heyecana getiren hislere iştirak etmiyoruz. TÜRKİYE'NİN YOK EDİLMESİNE, TARÛMAR EDİLMESİNE Biz ASLA RAZI DEĞİLİZ. Türkiye'nin vücut ve bekasına aykırı olan siyasete iştirâk etmek bizim dinî ve ırkî hislerimize mugayirdir.

Biz Müslümanlar her milletin kendi mukadderatına sahip olmasına taraftarız. İmzalanacak sulh bütün milletler için adalet ve hürriyet prensiplerine dayanmalıdır.

Biz Müslümanlar, Türkiye'nin payitahtının ve Boğazların Türkiye'nin elinden alınmasının sulh şartları arasına girmesine katiyyen râzı değiliz. Biz bunu protesto ediyoruz. Siz bizi bu hususta hissen anlayamazsanız bile, hiç olmazsa aklen anlamağa çalışınız. Biraz evvel Müslümanların umumî efkârına ehemmiyet veriyorsanız, onların desteğini istiyorsanız, fikir ve hislerini de hesaba katmalısınız, demiştim. İşte size açıkça söylüyorum: Siz Müslümanların desteğini istiyorsanız ve buna kıymet veriyorsanız, sulh şartları arasından Boğazları ve İstanbul'u almak meselesini çıkarınız. Bu mesele programımızda yer almasın. Size bunu ısrarla teklif ediyorum."

İlgi çekici olan taraflardan biri de, Moskova'da irat edilen bu nutkun, aynı yıl, 2 Ağustos 1917'de İstanbul'da çıkan Türk Yurdu'nda yayınlanmış bulunmasıdır. Türk tarihinin önemli vesikaları olan bu nutukların derlenip toparlanması ve bir bütün olarak neşredilmesi şarttır. 22 Temmuz 1917'de Kazan'ın büyük tiyatro binasında toplanan Rusya Türkleri kurultayı, "iç Rusya ve Sibirya Türk - Tatarları Millî-Medeni Muhtariyeti" kurulmasına karar verir ve bu muhtar idarenin başkanlığına da Sadri Maksudi seçilir. 22 Temmuz 1917'den 25 Nisan 1918'e kadar dokuz ay süren Muhtar Türk İdaresi ve Sadri Maksudi'nin devlet başkanlığı, Bolşeviklerin hâkimiyeti üzerine sona erer ve aranan Sadri Maksudi "köylü kıyafetine girerek köylerde saklana saklana Finlandiya'ya geçmeye muvaffak olur." [1]

Sadri Maksudi'nin Rusya'daki mücadelesi milliyetçiliğinin aksiyon tarafıdır. Onun yukarıda bahsettiğimiz mücadeleleri, Kazan Türklüğü arasında, "Komünist rejiminde bile, bir efsane gibi, dedeler tarafından torunlara anlatılırmış." [2]

Burada, "kahraman yetiştirebilmek milletler için çok kıymetli bir haslettir; bu, milletlerin yaşama, payidar olma kudretinin garantisi ve teminatıdır" diyen Sadri Maksudi'nin kahraman kavramı hakkındaki şu sözlerini de nakletmek şart oldu

"Milletin hayat ve bekasının bahis mevzuu olduğu mücadele ve savaşlarda büyük yararlıklar göstermiş, millete olağanüstü hizmetlerde bulunmuş insanlara KAHRAMAN adı verilir. Bu büyük şahsiyetler milletin hâfızasında derin ve ebedî izler bırakırlar. Millet içinde zuhur eden milletsever halk şairleri bu kahramanların menkıbelerini şiirle tebcil ve terennüm ederler, onlar hakkında destanlar yazarlar

Bu suretle kahraman, milletin "mukaddesat" hazinesinde yer alır "[3]

İşte Sadri Maksudi de, Rusya'daki âdeta efsaneleşmiş mücadelesi ile milletimizin "Mukaddesat" hazinesi içinde yer alan kahramanlardandır.

Sadri Maksudi'nin milliyetçiliği, 1918'den 1925'e kadar Berlin ve Paris'te 1925'ten hayatının sonuna (1957'ye) kadar da Türkiye'de araştırma, üniversite kürsülerinde öğretim,

---

[1] Adile Ayda, "Sadri Maksudi'nin Hayat Hikâyesi", Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları, İstanbul, 1972; H. Z. Koşay, "Sadri Maksudi Arsal'ın Hizmetleri ve Millet Anlayış", Türk Kültürü, sayı 53 (Mart 1967), s. 315-316.

[2] Adile Ayda, a.y.

[3] Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal, Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları, İstanbul, 1972, s. 80-81.

yazı ve kitaplar şeklinde neşriyat olarak tecelli eder. Başka bir ifade ile 1918'e kadar aksiyon ve mücadeleleriyle Türk milliyetçiliği içinde yer alan Sadri Maksudi, bu tarihten sonra fikirleriyle Türk milliyetçiliğinin inşasında vazife alır.

Onun fikirlerini toplayan başlıca eserleri şunlardır:

1930'da Türk Ocakları ilim ve San'at Heyeti neşriyatı millî serisinin ilk eseri olarak neşredilen meşhur "Türk Dili için" adlı kitabı. Atatürk'ün "millî his ile dil arasındaki bağ"ı anlatan meşhur sözünün iç kapakta yer aldığı bu eserde Sadri Maksudi, "geçmişte, bugünkü ve gelecekteki yazı dilimiz üzerinde düşünceler"ini anlatır. Sadri Maksudi, hayatının sonuna kadar Türk birliği ülküsü için yaşamış bir ülkücüdür. Bu, eser onun Türk dil ve kültür birliği ülküsünü ifade eden mühim çalışmasıdır.

1947'de basılan "Türk Tarihi ve Hukuk"ta, Türk üniversitelerinin ilk hukuk tarihi profesörü olarak Sadri Maksudi'nin en eski Türk eserlerinden, destanlar, Orhun abideleri, Uygur vesikaları ve bilhassa Kutadgu Bilig'den çıkardığı Türk hukuk ve devlet anlayışı ortaya konmuştur.

Nihayet ilk baskısı 1955'te yapılan ve muhterem kızları Adile Ayda hanımefendi'nin ifade ettikleri' gibi, "Sadri Maksudi'nin en son yazdığı ve en çok önem verdiği" eser olan Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları, 'Sadri Maksudi'ye, ömrü boyunca rehberlik etmiş, onun hayatını mânâlandırmış bir his ve idealin, ilmî temeller üzerine oturtulmuş bir abidesidir.'[4]

Kitaplarından başka, maalesef toplu olarak neşredilmemiş bulunan muhtelif makale, tebliğ ve konferansları da onun fikrî milliyetçiliğini anlatan eserlerdir.

Burada Sadri Maksudi'nin son eseri Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları'na dayanmak suretiyle onun bazı önemli fikirlerini öz olarak belirtmeğe çalışacağım.

Sadri Maksudi'nin bu eserde en büyük önemle üzerinde durduğu fikir, "milliyet duygusunun sosyolojik bir şe'niyet", gerçek olduğu fikridir. Ona göre milliyet duygusunun dayandığı sosyolojik gerçek, "fertlerin mensup oldukları kütleye karşı duydukları bağlılık hissidir." Bu bağlılık hissine sosyologlar "zümre şuuru, zümre hissi, zümre zihniyeti" gibi adlar verirler. Bu bağlılığın kaynağı ise biyolojiktir. Bütün canlıları içine alan ve biyolojinin en önemli kanunlarından olan "hayat için mücadele" kanunu, insanları da, düşmana karşı koyabilmek ve hayatı idame ettirebilmek için, mensup oldukları kütleye bağlanmaya mecbur tutar. İşte bu kütleye bağlanış milliyetçilik duygu ve şuurunu uyandırır.[5] Bence Sadri Maksudi'nin fikirlerinin en önemli tarafı ve Türk milliyetçiliği fikir tarihinde ona özel bir yer ayırmamım gerektiren yanı, işte bu, milliyetçiliği insan ve cemiyet hayatının tabiî bir neticesi olarak gören ve böylece milliyetçilik fikrini, -biyoloji ve sosyolojinin ilmî temellerine oturtan görüşleridir. Bu görüşün tabiî bir neticesi olan ve ister istemez kabul edilmesi gereken bir düşüncesi daha vardır Sadri Maksudi'nin: Milliyetçilik fikri milletle yaşıttır. Yani bazılarının zannettiği gibi milliyetçilik fikri Fransız ihtilâli ile doğmuş değildir; ilk çağlardan beri mevcuttur. Ancak çeşitli sebeplerle küllenen -bu duygu, 19. asırda yeniden canlanmıştır.

Biyoloji ve sosyoloji kanunlarının tabiî neticesi olan milliyet duygusunu S. Maksudi şöyle tarif eder: "Milliyet duygusu bir millete mensup fertlerin, o milletin mazisine,

[4] Adile Ayda, a.y.

[5] S. M. Arsal ,a.6., s. 57-65.

istikbâline, lisanına, kültürüne, ülke ve toprağına karşı besledikleri derin, irsîleşmiş bağlılıktan ibaret bir ruhî halettir. Bu ruhî halet millet içindeki bütün normal fertlere Şâmil olduğundan, ferdî olduğu kadar da "kollektif bir duygudur "[6]

Bu tarifteki iki noktaya dikkat çekmek isterim. Sadri Maksudi ' 'İrsîleşmiş Bağlılık" diyor. Çünkü sonradan kazanılmış ruhî özelliklerin de irsiyetle nesilden nesile intikal ettiğinin ispatlandığını, bilhassa Spencer'e dayanarak ifade eder. İkinci nokta, milliyet duygusunun "millet içindeki bütün normal fertlere şâmil" olduğunu söylemesidir. İnsanın mensup olduğu kütleye bağlılığı, yani milliyet duygusu, biyoloji ve sosyoloji kanunlarının tabiî neticesi olduğuna göre, bunun aksi, yani mensup bulunulan kütleye bağlı olmama hali de elbette gayri tabiî yeni anormal bir netice sayılacaktır. Bunun için S. Maksudi, eserinin bir başka yerinde "normal, muvazeneli ve ruhu, kompleks denilen psikolojik yılanlarla sarılı olmayan her insanın milliyetçi olması tabiîdir. Milliyetçilik gerilik değil ilericiliktir. Normal bir insanın bilgi ve kültürü arttıkça, millî hisleri de daha şuurlu bir hal alır, vuzuh ve kuvvet kazanır" der.[7]

Sadri Maksudi bir milleti teşkil eden unsurları 9 maddede toplar:

1. Milleti teşkil eden fertlerin "uzun zaman aynı devlet içinde, aynı otoritelere, aynı hukukî nizama tâbi olarak yaşamaları".
2. Yeterli kalabalıkta bir nüfus
3. Belirli bir ülke
4. Aynı devlet içinde uzun zaman istiklâl sahibi olarak yaşamış bulunmak
5. Dil birliği
6. Örf ve âdet birliği
7. Müşterek dinî inançlar
8. Müşterek ruhî temayüllerin ve bu temayüllerden doğan hareket ve düşünce tarzlarının oluşturduğu millî seciye
9. Millet ekseriyetinin aynı ırktan olması[8]

İşte bu dokuz maddeye dayanarak Sadri Maksudi Milleti şöyle tarif eder:

"Millet, uzak bir mazide, ekseriyetle tarihten önceki bir devirde, muayyen bir sahada devlet kurmuş, bu devlet içinde uzun zaman müstakil olarak yaşamış, karşılıklı tesirler neticesinde fertleri birbiriyle kaynaşmış, örf ve âdetler bakımından birleşmiş, aynı dili konuşan fert ve ailelerden mürekkep beşerî kütledir."[9]

Görüldüğü gibi S. Maksudi, milleti teşkil eden unsurlar arasına ırkı da almıştır ve onun ifadesiyle "ırk bir çeşit mayadır." Burada S. Maksudi'nin ırk anlayışına temas etmek lâzımdır. Ona göre ırkın iki mânâsı var: Antropolojik ve etnolojik mânâları. Antropolojik mânâda ırk, fizikî özellikleri bakımından ekseriyeti birbirine benzeyen insanların meydana getirdiği zümredir. Bir ırkın fizikî özellikleri o ırkın bütün fertlerinde görülmese de ekseriyetinde vardır. Ayrıca fertlerde, ırkın bütün özellikleri de bir arada görülmeyebilir. Yeryüzündeki insanları 29 etnik zümreye, yani ırka ayıran meşhur antropolog Jean Deniker'e dayanan S. Maksudi "biz yeryüzünde muayyen fizikî hususiyetlere malik bir Türk ırkının

[6] a.e., s. 79.

[7] a.e, s. 193.

[8] a.e. s. 65-77.

[9] a.e. s. 75.

mevcut olduğunu kabul ediyoruz" demektedir.[10] Fakat S. Maksudi, eserinde ırk kelimesini, kendisinin de ifade ettiği gibi, çoğunlukla etnolojik mânâsı ile kullanmıştır. O, etnolojik mânâda ırkı şöyle tarif ediyor:

"Etnolojik manada ırk, uzak bir tarihi devirde bir büyük devlet içinde beraber yaşamış ve bu sayede lisan, örf, adet ve inanışlar bakımından birleşmiş fertlerin ana devlet dağıldıktan sonra da kardeşliği muhafaza eden milletlerin mecmu heyetidir. Diğer tabirle etnolojik manada ırk, birbirine yakın dilleri konuşan ve müşterek ruhi temayüllere sahip olan milletlerin bütünüdür. Latin ırkı, Arap ırkı, Cermen ırkı, Türk ırkı gibi [11] S. Maksudi'nin de belirttiği gibi sosyoloji ve tarih eserlerinde ırk, umumiyetle bu mânâda kullanılmaktadır. İlgi çekici olan, mesela Lâtin ırkı içinde Fransız, İspanyol, İtalyan gibi milletler varken; gerek antropolojik, gerek etnolojik mânâda Türk ırkı ile Türk milleti kavramlarının çakışması, yani aynı şeyi ifade etmesidir.

Irk konusunda son olarak, S. Maksudi'nin ırkların birinin diğerine göre üstün olduğu fikri kabul etmediğini, üstün ırk nazariyesine ve bu nazariyenin Avrupa'da revaç bulan uygulamalarına şiddetle muârız olduğunu belirtelim.

Sadi Maksudi'nin dikkat çekici görüşlerinden biri de "milli seciye" hakkındaki fikirleridir. Şöyle diyor:

"Tecrübe ve müşahedeler ispat etmiştir ki bütün millet efradına şâmil umumî ve müşterek bazı ruhî temayüller mevcuttur. İşte, millî seciye, millî karakter diye bunların bütününe diyoruz. Millî seciye, muayyen durumlarda aynı şekilde hareket etme, muayyen hadiseler karşısında aynı şekilde hissetme, muayyen şeylere aynı şekilde kıymet biçme temayüllerinde tecelli eder... Hangi dilde konuştuklarını bilmeksizin, bir vapurda rastladığınız iki seyyahtan birinin İngiliz, diğerinin Fransız olduğunu bakışlarından, yürüyüşlerinden, muayyen hareketlerinden anlamakta güçlük çekmezsiniz."[12]

Hakikaten Taşkent'te bulunduğum sırada benim de en çok dikkatimi çeken hususlardan biriydi bu. Oradaki Türklerle en çok benzeyen taraflarımız; hal ve hareketlerimiz, belli durumlarda gösterdiğimiz müşterek reaksiyonlarımız, müşterek duygulanışlarımız idi. S. Maksudi'ye göre milli seciyenin teşekkülünde cari olan kanun, taklit kanunudur. Bir devlet çatısı altında uzun zaman birlikte yaşayan fertler, belli durumlarda ortaya çıkan hal ve hareketlerde birbirlerini taklit etmek suretiyle müşterek bir millî seciyeye sahip olurlar. Bunların sonradan kazanılmış olanları dahi irsiyet yoluyla müteakip nesillere intikal eder. Millî seciye böylece hem taklit yoluyla, hem de irsiyet yoluyla teşekkül etmiş olur. S. Maksudi'ye göre milli seciyenin teşekkülünde büyük şahsiyetlerin, yazar, şair ve müteferriklerin de rolü vardır.

Sadri Maksudi şovenizm ve emperyalizm gibi akımları milliyetçilik fikirlerinin dejenere olmuş şekilleri sayar ve reddeder. Milliyet fikrine aleyhtar olan kozmopolitik düşüncesine ve kozmopolit fikre sahip olan anarşizm, komünizm ve sosyalizme şiddetle muârızdır. Kozmopolit, mevcut milletlerin ortadan kalkmasını, insanlığın, milliyetsiz, tek bir "beşeri kütle" haline gelmesini istihdaf eder. Sadri Maksudi'ye göre bu, sosyolojik ve psikolojik esaslara aykırıdır. Çünkü biyoloji ve sosyoloji kanunlarının tabii neticesi olan ve

[10] a.e. s. 31.

[11] a.e., s. 33-3.

[12] a.e. s. 84-85

binlerce yıldan beri kökleşerek sosyal psikolojik bir vâkıa haline gelen milliyet duygusu ortadan kalkamaz. Milletler hangi örneğe göre tek bir kütle haline geleceklerdir? Geçmişte ister zorla, ister taklit yoluyla meydana gelmiş olan eritme ve erimeler yani asimilasyonlar, taklit edilen veya zorla kendisini taklit ettiren milletlere benzemek yoluyla meydana geliyordu. Şimdi diğer milletler hangi millete benzeyecek de tek bir beşer kütlesi meydana gelecek? Eğer teknoloji ve silâhça üstün milletler bunu yaptıracaksa hiçbir millet bu işi kabul etmek istemez.

Zaten S. Maksudi bu milliyetsizlik cereyanlarının arkasında, bugün kendini kudretli kabul eden devletlerin propagandası bulunduğunu ifade eder. Esasen milliyetlerin olmadığı bir beşer kütlesini S. Maksudi renksiz ve monoton bulur. Ona göre "milliyet esasına dayanan devletlerin kurulması, yani millî devlet denilen müessesenin zuhuru medeniyet tarihinde mühim ve müsbet bir hadise olmuştur. Her millî devlet, temin ettiği barış ve hukukî nizam sayesinde, bir medeniyet mektebi olmuştur. Millî devletler, yüksek dinlerin, felsefe ve ahlâk sistemlerinin zuhurunu, ilim ve fenlerin inkişâfım mümkün kılan birer içtimaî ve siyasî ortam olmuşlardır."[13]

İnsanlık ile millet arasındaki münasebete temas eden S. Maksudi şöyle demektedir: "insanlık aslında bir mücerret fikir, bir abstraksiyon'dur. Müşahhas realiteye tekabül eden varlıklar etli kemikli insanlardan kurulu milletlerdir."[14] İnsanlık işte bu milletlerin meydana getirdiği bir bütündür ve bütünün saadet ve refah için cüzlerin mes'ut ve müreffeh olması lâzımdır. Yani milliyetçilik, insanlığın saadetine karşı ve aykırı değil, tam tersine ona yardımcıdır. Meselâ B milleti diye bir millet düşünelim. Bu milletin yükselmesine kendisinden daha fazla kim çalışır? A veya C milleti mi? Hayır. Mücerret bir mefhum olan insanlık nu? Hayır. B milleti için en çok çalışacak olan yine B milletinin kendisidir. O halde her millet kendisi için çaIışarak yükselecek, böylece insanlık da yükselmiş olacaktır. [15] Sadri Maksudi Türk Dili İçin kitabında da aynı görüşü şöyle ifade eder:

"Milliyetle beşeriyet hisleri biri diğerini selp etmez (ortadan kaldırmaz), bilâkis biri diğerine istinat eder. Milliyet birliği aile hissini kat'iyyen eksiltmediği gibi cihanşümûl beşerî tesanüt hisleri de millî birlik hissini sarsmayacaktır."[16]

Bütün bu fikirlerinin yanında S. Maksudi, milli hâkimiyet ve hükümranlık hakları bâki kalmak şartıyla, devletlerarasında bir federasyon veya konfederasyon kurulabileceğini kabul eder; Birleşmiş Milletler Teşkilâtı ile Avrupa Konseyini de müstakbel bir federasyonun nüveleri gibi görür.

Sadri Maksudi'nin millî his ve milliyetçiliğin faydaları konusundaki birkaç sözü ile yazıma son veriyorum:

"Milliyetçi, sonsuz manevî servetlere sahip ruhen varlıklı, bahtiyar bir insandır. Millî histen ve millî mukaddesattan mahrum bir insan ise, ruhen züğürt bir zavallıdır... İnsanlar için olduğu gibi, milletler için de millî şuur, milliyetçilik, bir hayatiyet alâmeti ve

[13] a.e. s. 118-119.
[14] a.e. s. 166.

[15] a.e., s. 165-167.

[16] Sadri Maksudi, Türk Dili için, 1930, s. 453.

garantisidir... Bir milletin ekseriyetinin ruhunda derin, kuvvetli millî his ve şuur kaynaklarının bulunması, o milletin toprağında bitip tükenmez petrol kuyu Tarının bulunmasından daha mühimdir... Ruhu vücudundan ayrıldıktan sonra, nasıl bir insan hayata veda etmişse, milletler, millî devletler de, siyasî şeflerinde ve önderlerinde millî ruh ve millî şuur kalmamışsa, vay hallerine!”[17]

Bu son cümleleri, millî ruh ve şuuru mahkûm etmeye çalışanların ibretle okumasını dilerim.

[17] S.M. Arsal, Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları, s. 191-194.